

Åter till skeppen i Grytbacken

**Rapport över dokumentation av hällristning 622:1 belägen i
Grytbacken söder om Ösmo kyrka, Ösmo socken,
Södermanland**

**Upprättad i oktober 2017 av
Sven-Gunnar Broström / Kenneth Ihrestam / Roger Wikell**

BOTARKRAPPORT 2017- 38

Forskningshistorik och redogörelse för ny dokumentation av hällristning 622:1 i Ösmo sn

Redan på 1960-talet upptäckte en privatperson skålgropar i området mellan Gryt och Nibble söder om Ösmo kyrka. De anmäldes till myndigheterna av lokalhistorikern Sven Fornarve och registrerades 1969 i fornminnesregistret. Med anledning av dessa fynd besökte undertecknad Broström området 1975, och fann då ännu fler hållar med skålgropar, bland annat de stora lokalerna med Raä-nummer 100 (se *Botarkrapport 2014-08*). Vid 1979 års revideringsinventering ansåg man att skålgropar som ligger i kalkstenshållar var naturbildningar och de upphörde därmed att vara fornlämningar.

Broström var däremot fortfarande säker på att det var äkta skålgropar. Därför åkte undertecknade Broström och Ihrestam till området 1981 för att leta vidare. Det var då vi upptäckte ett skepp och ett ringkors på Raä 100:4. Efter den upptäckten ändrade man statusen på alla områdets skålgropar i kalksten till "fornlämning". År 1985 kom nästa stora upptäckt i Grytbacken. Det var i samband med permanentmålning av ringkorsristningen som vi som vanligt spanade på hållarna i omgivningen. Det var då vi fann den hällristning som nu har nr 622:1 i fornminnesregistret.

Ristningslokalen är belägen i Grytbackens nordöstra hörn. Ristningen ligger på en mycket brant ostsluttande kalkstenshäll. Hällens nedre del ligger på en så låg nivå att man kan anta att den stupade rakt ner i havet under bronsåldern. Omedelbart ovanför ristningen fann vi en liten rund stensättning (nr 647:1). Mellan denna och ristningen kom det fram lerklining och ben i torvkanten. Högre upp i Grytbacken finns terrasserings- och stensträngar som tyder på forntida bosättningar. Allt detta visar att Grytbacken varit en viktig plats redan under bronsåldern.

Eftersom ristningen är gjord i en kalkstenshäll är ytan kraftigt vittrad och endast de djupast huggna figurerna är bevarade. Eftersom ristningsytan är så stor har vi delat upp den i sju separata ytor vid nydokumentationen 2017. Arbetet genomfördes under sommaren enligt följande moment. Utifrån den äldre dokumentationen granskades hällen på nytt. Buskar klipptes ner, mossa borstades bort och sedvanlig dokumentation vidtog med imålning med kritfärg, rita av figurer och större sprickor/skador på genomskinlig plast, räkna, mäta och beskriva och till sist fotografering. Plastritningen skannas och bearbetas senare digitalt. Totalt fann vi då 62 skålgropar, 8 skepp och tre obestämbara figurer. Två av skeppen är mycket djupa och tydliga medan de övriga delvis är bortvittrade. Hällristningen är därmed en av de största kända i Stockholms län och dessutom en av de få som är huggen i kalksten. Tillsammans med övriga ytor på kalksten kring Gryt är området ett av de rikaste i Södermanland. Antalet skålgropar är långt över 1000 stycken.

I hällens sydöstra del finns ett stenbrott. Eftersom flera figurer ligger nära brottkanten så är det troligt att ristningen varit större. Det finns en gammal uppgift om att man sett "skepp

i berget” söder om Ösmo kyrka. Det kan mycket väl vara så att man sett denna hållristning vid stenbrytningen. Flera figurer kan ju därigenom ha försvunnit.

Södertörn i oktober 2017 - Sven-Gunnar Broström / Kenneth Ihrestam / Roger Wikell

Litteratur

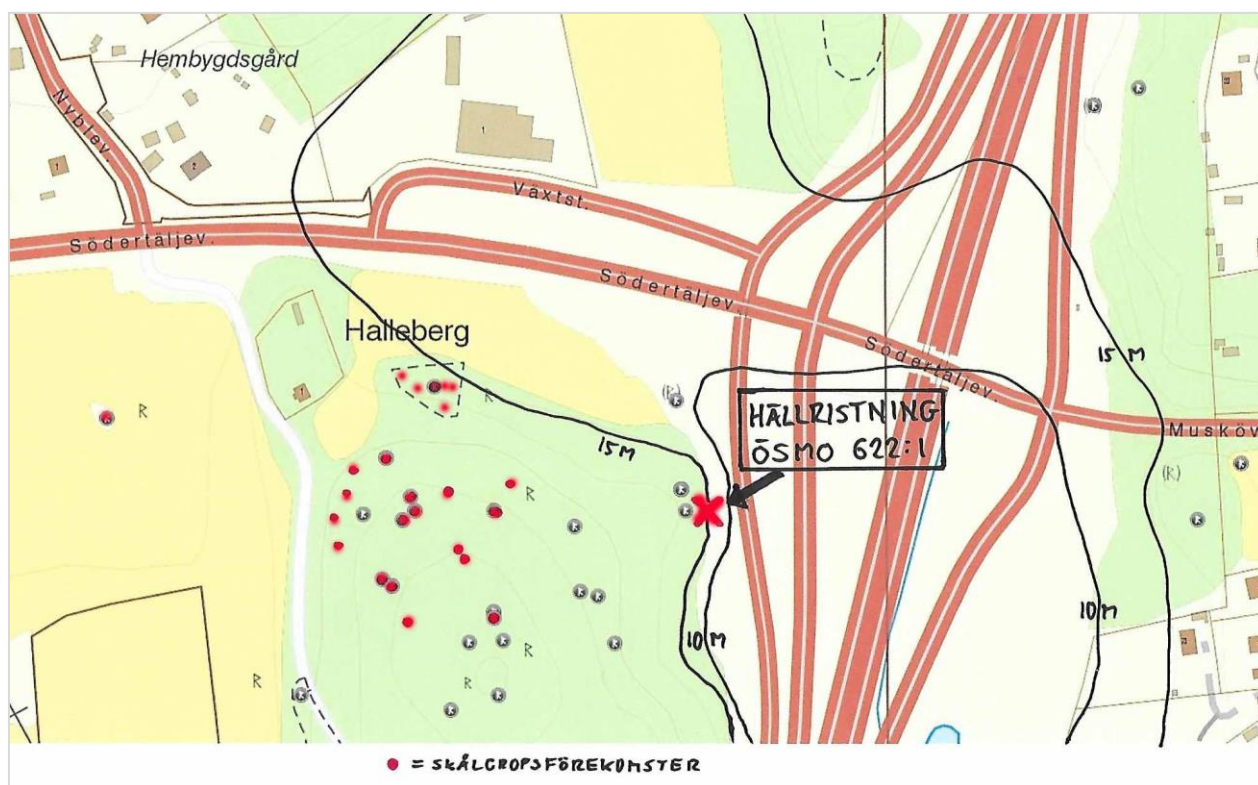
Broström, S-G, Ihrestam K. 2014. Rapport över dokumentation av hållristning Raå 100 m. fl BOTARKRAPPORT 2014-08.

Broström, S-G., Ihrestam, K. & Wikell, R. 2008. Hållristningar i Södermanlands kalkberg. I Goldhahn, J (red.). gropar och monument – en vänbok till dag Widholm. Kalmar Studies in Archaeology IV. Kalmar. S. 305 – 322.

Wikell, R., Broström, S-G. & Ihrestam, K. 2010. Hållristningar i Ösmo. Ösmobygd 34:1. Medlemstidning för Ösmo hembygdsförening. S. 7 – 8.

Broström, S-G., Ihrestam, K. & Wikell, R. 2011. Ristade skepp i Grytbacken. Ösmobygd 34:2. Medlemstidning för Ösmo hembygdsförening. S. 6 – 8.

Tack till markägaren på Nibble gård, Ösmo, som har givit sitt tillstånd till en förnyad insats i Grytbacken.

KARTA: FMIS

Ny dokumentation av hällristning Ösmo nr 622:1 i Grytbacken

På en brant ostsluttande kalkstenshäll i östra kanten av den så kallade Grytbacken ligger:

Hällristningsområde 16 x 10 meter (Ö – V) bestående av följande sju förekomster:

På hällpartiets övre nordvästra del och på ostsluttande hällyta ligger:

A/ Hällristning 1,9 x 0,7 m (VSV – ONO) bestående av

4 skepp, 1 obestämbare figur och 2 skålgropar.

Skeppen är 18 – 52 cm långa varav två av dubbellinjetyp därav ett med bemanningsstreck, ett av enkellinjetyp med bemanningsstreck, ett av trelinjetyp med bemanningsstreck. Delar av skeppen är bortvittrade.

Den obestämbare figuren är 15 x 14 cm.

Skålgroparna är 4 cm i diameter och 0,5 cm djupa.

1 meter VSV om A och på krönet och östsluttning av hällen ligger:

B/ Hällristning 4,3 x 1,9 m (Ö – V) bestående av

1 obestämbare figur och 30 skålgropar.

Den obestämbare figuren är 20 x 12 cm.

Skålgroparna är 4 – 13 cm i diameter och 0,5 – 3 cm djupa.

1,5 meter öster om B och på hällens branta östsluttning samt intill kanten av ett kalkbrott ligger:

C/ Hällristning 3,5 x 2,5 m (NNO – SSV) bestående av

4 skepp och 21 skålgropar.

Skeppen är 34 – 78 cm långa, 3 av dubbellinjetyp med bemanningsstreck, 1 fragmentariskt är av enkellinjetyp.

Skålgroparna är 3 – 9 cm i diameter och 0,5 – 2,5 cm djupa.

4 meter öster om C och längre ner på hällens branta östsluttning ligger:

D/ Hällristning 1,3 x 0,9 m (NNO – SSV) bestående av

1 obestämbare figur och 6 skålgropar.

Den obestämbare figuren är 37 x 24 cm.

Skålgroparna är 5 – 7 cm i diameter och 0,5 – 1,5 cm djupa.

1,4 meter öster om D och längst ner på den brant ostsluttande hällen ligger:

E/ Hällristning 0,3 x 0,1 m (NNV – SSO) bestående av

2 skålgropar 6 – 7 cm i diameter och 1 cm djupa.

1,2 meter sydväst om E och på sydostsluttande hällyta ligger:

F/ Hällristning bestående av

1 skålgrop 5 cm i diameter och 1 cm djup.

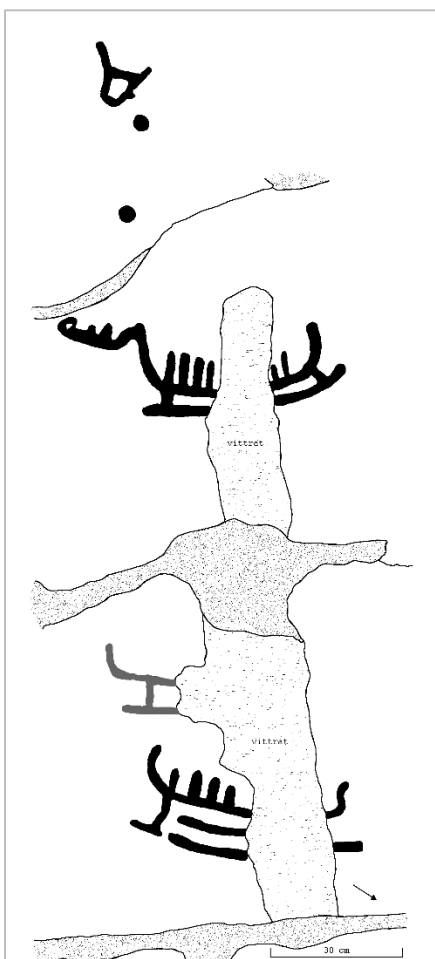
2,8 meter sydväst om C och på hällavsats mot söder ligger:

G/ Hällristning bestående av

1 skålgrop 8 cm i diameter och 2 cm djup.

SÖDERMANLANDS HÄLLRISTNINGAR

Hällristning Raä 622:1 yta A i Ösmo s:n

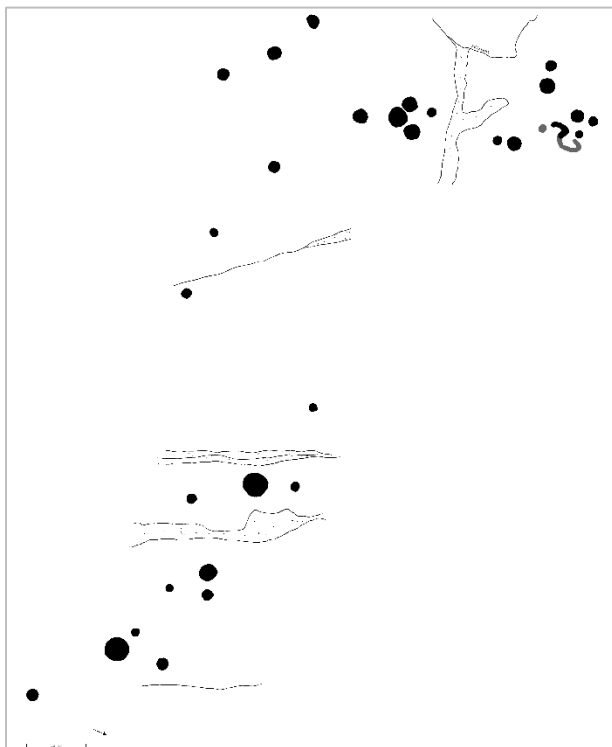
TOLKNING OCH DOKUMENTATION BROSTRÖM / IHRESTAM / WIKELL 2017

MILJÖBILD FRÅN NORR

SÖDERMANLANDS HÄLLRISTNINGAR

Hällristning Raä 622:1 yta B i Ösmo s:n

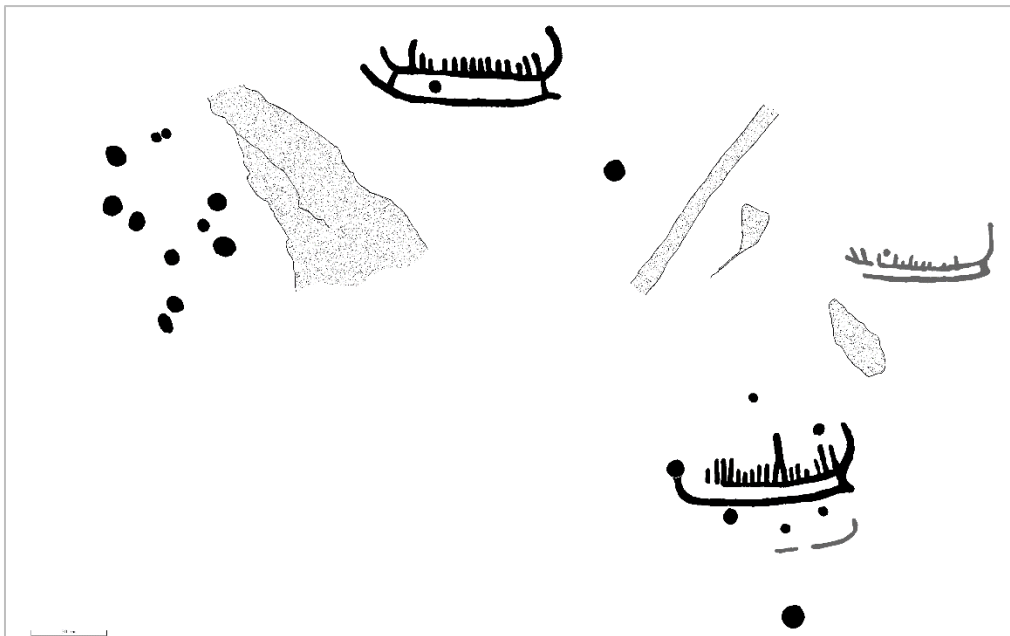
TOLKNING OCH DOKUMENTATION BROSTRÖM / IHRESTAM / WIKELL 2017

ÖVRE DELEN AV YTA B, FOTO FRÅN SÖDER

SÖDERMANLANDS HÄLLRISTNINGAR

Hällristning Raä 622:1 yta C i Ösmo s:n

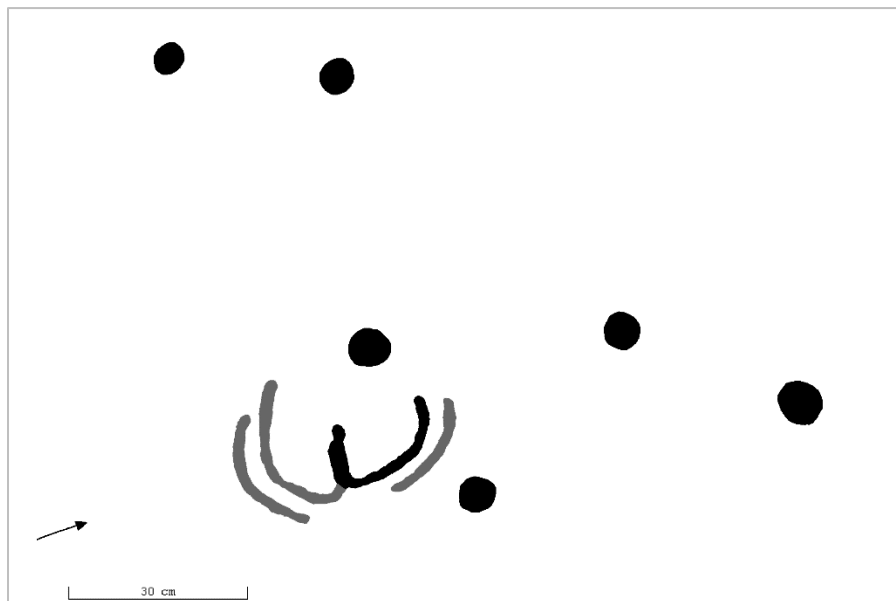
TOLKNING OCH DOKUMENTATION BROSTRÖM / IHRESTAM / WIKELL 2017

YTA C FOTO FRÅN NORR

SÖDERMANLANDS HÄLLRISTNINGAR

Hällristning Raä 622:1 yta D i Ösmo s:n

TOLKNING OCH DOKUMENTATION BROSTRÖM / IHRESTAM / WIKELL 2017

YTA D FOTO FRÅN NORR